

Luther, Melanchthon és az iskola

Előadás Nyíregyházán, 2015. szeptember 9.

Dr. Reuss András

Iskola régen és most

Korunk embere könnyen hajlik arra, hogy legyintsen: hol vagyunk már a 16. századnak iskolájától! A legidősebbek, akik hetven évvel ezelőtt jártak iskolába még sok mindent láttak és tapasztaltak, ami ma már nincs, de ötszáz évvel ezelőtt az iskolák jellemzője volt. A második világháború végén nemcsak vidéken, falusi és tanyasi iskolákban, de még Budapesten is ismerték azokat a hosszú iskolapadokat, amelyben négyen ültek egymás mellett. A padokban a mártogatós toll részére a tintatartót, amelyet – amikor már lezajlott az újjáépítés – a pedellus nagy üvegből kitöltötte a tintát. Sok helyütt több osztály tanult együtt egyetlen tanító vezetésével. Akkor nemcsak az írtó ismertük, hanem a nád pálcát és a körmöst. A háború utáni években nem egyszer a gyerekek hozták a tüzelőt az osztályterem fűtéséhez. Luther és Melanchthon is ilyen iskolába járhattak.

A mai iskola sok dologban különbözik ettől a régi iskolától. Ne vessük meg mégse a régiek iskoláját, nevelését és tudását! Sok mindent tudunk ugyan, amit ők még nem tudtak, de sok mindent nem tudunk, amit ők még tudtak!

Humanizmus és reformáció

Olykor ugyan a humanizmusról csak úgy beszélnek, hogy az szembenállt az egyházzal, a vallással, a keresztyén hittel. Valójában a régi nyelvek felfedezése, újbóli megismerése és művelése, az antik világ felfedezése hatott a teológiai gondolkodásra, a Biblia értelmezésére és az egyházi életre is.

Olykor a reformációról is csak úgy beszélnek, hogy az egyház megújulása, az igehirdetés megtisztítása, embereknek az üdvösségre vezetése, mintha nem törődött volna a mindennapi élet dolgaival. Valójában azonban az evangélium világosságának a megismerése kihatott a hívő emberek mindennapi életére és gondolkodására is.

A címben Luther a reformációt, Melanchthon a humanizmust jelképezi. Ez a két ember páratlan egyetértésben munkálkodott együtt az iskolák ügyéért is, a reformáció ügyéért is. Ezért jogos a humanizmus és lutheri reformáció egységéről beszélni. Jogos tehát a reformátor Luther és a humanista Melanchthon nevét az iskola kérdésével

összekapcsolni.

Különbségek a reformáció kora és a mi korunk között

Talán a legfontosabb és legnagyobb különbség, hogy a reformáció idején, a 16. században kezdődött a könyvek tömeges nyomtatása, amit a könyvnyomtatás feltalálójáról ma Gutenberg-galaxisnak nevezünk. Sokszor halljuk, hogy vége ennek a nagyszerű kornak, mert a 21. században a nyomtatott könyveken túl számos más eszköz segítségével is megszerezheti a szükséges ismereteket az ember. „A könyvnyomtatás lehetővé tette az ismeretek széles körben való elterjesztését, hanem abban, hogy megváltoztatta az ember érzékelését: visszaszorította a hallást-tapintást, s uralkodóvá tette a látást. Mindezzel megváltoztatta az ember gondolkodását is: ráirányította a figyelmet az ok-okozati kapcsolatok kutatására, az analízisre.” (Adamikné Jászó Anna) A Gutenberg-galaxis hanyatlása nem a betűk kiszorulását jelenti elsősorban, hanem azt, hogy az ismeretek és vélemények írásban és képekben a nyomtatott könyvnél sokkal gyorsabban és hihetetlen mennyiségben érik el az embert.

Egykor egyes kiváltságosok lehetősége volt a tanulás akár szervezeten iskolában, akár házitanítóval. Már a 16. században is lehetett ugyan jogi és orvosi tanulmányokat is folytatni, de ez szinte kivétel volt abban a tekintetben, hogy a tanulmányok java (az ún. hét szabad tudomány: grammatica, dialektika, retorika, aritmetika, geometria, musica, asztronómia) nem kapcsolódtak közvetlenül a mindennapi foglalkozásokhoz. A reformáció idején azonban nem bizonyos foglalkozásra képesítő diplomát adtak, hanem bevezettek a tudományokba.

Ma általános tankötelezettség van, amit sajnos Magyarországon megrövidítettek, mert úgy vélik az okosok, hogy a túl sok tanulás, a túlképzés, megnehezíti az elhelyezkedést a munkaerőpiacon. És nem veszik figyelembe, hogy például a jobban képzett édesanyák gyermekei egészségesebbek, és ezek az anyák, az ilyen szülők minden bizonnyal jobban is nevelik gyermekeiket.

Az iskolák helyzete a reformáció kezdetén

a) Forduljunk most a reformáció korának iskolája felé. Luther több alkalommal panaszolta, hogy Németországban „a főiskolák elcsenevésznek, a kolostorok hanyatlanak”¹ Ennek egyik oka az volt, hogy csak az egyházi hivatásra készítettek fel és amikor erre – a

1 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 158.

reformáció következtében is – kisebb igény lett, más tudományokkal nem kezdtek el foglalkozni. Ilyen értelemben értjük meg szavait, amikor azt írja, hogy „mi örömet akarunk gondoskodni a mi gyermekeinknek nem csupán hasáról, hanem lelkéről is.”² Különös, éles szavak ezek, mert éppen a megélhetést biztosító papi hivatásra mondja, hogy aki azt keresi, csak a hasáról gondoskodik, csak megélhetését keresi.

b) Másik panasza, hogy számtalan szükséges dologra költenek, de az ifjúság nevelésétől sajnálják a pénzt.

„A töröktől, a háborútól és árvízről félünk; mert tudjuk, mi hasznunk és kárunk van abból, ámde itt az ördögnek szándékát nem látja senki, nem is fél tőle senki, ő csendesen lép be. Bizony helyén való dolog volna, hogy ha a török ellen való háborúra egy forintot adunk, mikor már szinte rajtunk ütött, e célra száz forintot adnánk, ha csupán egyetlen gyermeket is tudnánk azzal felnevelni igaz keresztyén emberré; mert egy igaz keresztyén ember különb és több hasznot hajt, mint amennyi kárt az összes emberek a földön okozhatnak.”³

c) Korholja Luther a szülőket is, akik nem gondolnak a 4. parancsolatra, amely kötelességüké teszi, hogy gyermekeikről gondoskodjanak és neveljék őket.

„És mi másért élünk mi öregek, mint hogy az ifjúságra felügyeljünk, azt tanítsuk és neveljük. Lehetetlen, hogy az ostoba nép magát tanítsa és fegyelmezze, reánk bízta őket az Isten, akik vének vagyunk és tudjuk, mi jó nekik, és bizony komoly számadásra von minket érettük. ...

Bárha szégyen és gyalázat, hogy odáig jutottunk, hogy minket előbb bizgatni és nógatni kell, hogy gyermekeinket és az ifjúságot neveljük és az ő javukra gondoljunk, holott erre magának a természetnek kellene minket indítania; és a pogányok példája is sokképpen utal rá. Nincs oktalan állat, amely gondját ne viselné fiainak és ne tanítaná arra, ami azoknak szükséges, kivéve a struccot, amelyről Isten azt mondja Jób 39,16: »Fiaihoz oly mostoha, mintha nem is az övéi volnának, nem retteg attól, hogy kárba vessz fáradsága.« S mit használ, ha különben mindenünk megvolna és azt cselekednénk és olyanok volnánk, akár csak a merő szentek, ha abba hagyjuk, ami életünknek legfőbb célja, tudniillik az ifjúság gondozását. Én is azt tartom, hogy a külső bűnök között Isten színe előtt egy sem terheli annyira a világot, és egy sem szolgál rá borzasztóbb büntetésre, mint az, amelyet mi gyermekeinkkel szemben követünk el, amidőn őket nem neveljük.”⁴

Ismerjük ezt a magatartást a mi korunkban is, amikor a szülő csak azt nézi, mit szeretne a gyermeke, hogy döntse el ő maga.

A szülői felelősség elhanyagolásának okát Luther abban látta, hogy: a) „beérik azzal, hogy a tojást megtojták és gyermeket nemzettek, azon felül aztán egyebet nem

2 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 159.

3 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 160.

4 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 163.

cselekszenek.”⁵ b) a szülők alkalmatlanok gyermekeik nevelésére; c) „egyéb dolgaik és házi bajaik miatt sem idejük, sem helyük nincs arra; tehát a szükség parancsolja, hogy közös nevelőket tartsunk a gyermekek mellett.”⁶

Ezért hangsúlyozta Melanchthonnal együtt, hogy a legfontosabb feladat az ifjúság oktatása és nevelése, vagyis az iskolák.

„Valamely város felvirágzása azonban nemcsak attól függ, hogy rengeteg kincset gyűjtenek, erős falakat, szép házakat építenek, sok puskát és páncélt készítenek, sőt hogyha ezekből sok van, és ostoba bolondok kezébe kerülnek, annál rosszabb és annál nagyobb ama város kára. Hanem abban van a város igaz java és felvirágzása, boldogsága, üdve és ereje, hogyha minél több művelt, tudós, értelmes, tiszteletre méltó jól nevelt polgára vagyon. Ezek aztán tudnak kincseket és minden jót gyűjteni, meg is tudják azokat tartani és helyesen is tudnak azokkal élni.”⁷

„Édes uraim, mennyit kell költenünk évenként puskákra, utakra, hidakra, gátakra és sok más hasonló dolgokra, hogy biztosítsuk a városok békességét és lakóházait: hát miért ne költethetnék ugyanannyit a szegény elhagyatott ifjúságra is, hogy egy vagy két ügyes embert adhassunk melléjük, mint iskolamestert?”⁸

Az iskola szükségessége Luther és Melanchthon írásaiban

Tanulságos egymás mellett látni Luthernak, a reformáció képviselőjének, és Melanchthonnak, a humanizmus képviselőjének érveit az iskolaügy mellett. Luther is, Melanchthon is a humanizmus „ad fontes” (vissza a forrásokhoz) jelszavának értelmében a nyelvek tanulásának és ismeretének fontosságát hangsúlyozta. A 16. századi iskola legelső feladatának tekintette az írás és olvasás megtanulását anyanyelven, de ezzel szinte egy időben a régi nyelveken is, latinul és görögül. A latint korábban is tanulták és használták, hiszen ez volt az egyháznak és a tudománynak a nyelve. Most azonban, amikor az oszmán birodalom térhódítása miatt az antik irodalom könyveit és tanárait Firenze befogadta, egész Európában alkalom kínálkozott a megromlott nyelv és az elfelejtett ismeretek megújítására. Luther a nyelvek tanulását, amelyhez a felsőoktatásban a hébert is fontosnak tartotta, a Szentírás megértése szempontjából mérlegelte. Meggyőződése volt, hogy ha igénye van a németeknek külföldi selyemre, borra, fűszerekre, akkor az idegen nyelveket sem szabad megvetniük és nem szabad az anyanyelvükkel megelégedniük. Az eredeti nyelv ismerete minden másnál jobban segíti a bibliai szöveg megértését. És egyébként is,

5 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 164.

6 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 165.

7 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 165-166.

8 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 160.

ha a Szentlélek felhasználta ezeket a nyelveket, akkor nekünk sem szabad megvetnünk azokat. A nyelvek alapos művelése és a bibliai írások gondos megőrzése révén, ma – írta Luther – tisztábban áll előttünk a bibliai szöveg, mint Szent Jeromos vagy Ágoston idejében. Azonban nemcsak a Bibliára tekintett, hanem távolabbra is, amikor megállapította, hogy a régi nyelvek elhanyagolásával és megromlásával nemcsak az evangéliumot felejtették el, hanem az anyanyelvet, a németet is megromtották.

Melanchthon, aki 21 évesen lett a wittenbergi egyetem görög irodalom és nyelv tanára az antik irodalom és történelem ismerete felől közelíti meg a régi nyelvek kérdését. Hiszen ezek szükségesek elmúlt világok megismeréséhez, a tudomány régi eredményeinek megértéséhez és közvetítéséhez, valamint ahhoz, hogy a régiek erkölcsi példájának vagy éppen romlásának tanulságaiból tanulhassunk. Mindezek után ő is elérkezett oda, hogy a Szentírás jobb megértéséhez és üzenetének tiszta hirdetéséhez is szükségesek.

Korunkban is igen fontosak a nyelvek az iskolákban. Hiszen sokkal inkább globális világban élünk, ahol nemcsak különböző nyelvű, hanem különböző kultúrájú emberek találkoznak személyesen, de a világháló nyújtotta lehetőségek révén is. Nem vitás, hogy kommunikálni úgy tudunk, ha idegen nyelveket is értünk. Más nyelvet beszélők gondolatait akkor értjük meg, ha nemcsak lefordítják nekünk, hanem sokkal inkább, ha magunk is értjük. Ha ma valaki a régi nyelvek tanítását szükségesnek tartja, sokan nem értenek egyet vele. Már nincs jelentősége, holt nyelvek – mondják. De a multunkat, az emberiség közös múltját töröljük ki az emlékezetünkéből, ha ezeknek az ismerete kiveszne.

A humanista Melanchthon a nyelveken kívül igen sokat foglalkozott retorikával is. A születését követő 200 évben neki jelent meg a legtöbb retorikája. Ma kevésbé használjuk ezt a szót, gyakrabban a vele rokon, mégis eltérő jelentésű kommunikációt. Megegyezik a kettő abban, hogy közös kérdésük: hogyan közöljük gondolatainkat, szándékainkat. Ehhez beszélnünk kell. Egy fizikus mondta nagy jelentőségű felismeréséről, hogy hosszú ideig nem tudott róla beszélni, mert nem találta azokat a kifejezéseket, amelyekkel azt közérthetően el tudná mondani, de amikor megtalálta, könyvet írt róla. Nemcsak a tudományban vagyunk így, hanem a mindennapi életben is. Nem értjük egymást, mert nem tudjuk kifejezni gondolatainkat, érzéseinket, gondjainkat. Talán sok szót használunk, de nem értjük egymást. Nemcsak a politikában vagyunk így, hanem a házasságban, a családban, az iskolában, a munkahelyeken is.

És itt ismét teológiáról is beszélhetünk, az egyházi életről és a keresztyén

bizonyágtételről. Kétségtelen, hogy a világ hitetlen és a maga feje után megy. De azon is gondolkodnunk kellene, hogy a hitünkről úgy beszélünk-e, hogy megértsék az emberek, a hittanosok, az iskolások, a konfirmandusok, a fiatal és a nem fiatal felnőttek. Ezért amikor az iskola, mindenféle iskola feladatát abban foglaljuk össze, ahogy a reformációban is tették (ha nem is ugyanazokkal a kifejezésekkel), hogy az iskola feladata megtanítani írni és olvasni és beszélni, akkor ez roppant feladat. Mert ez az alapja az emberi társadalomnak. És alapja a hitnek is abban az értelemben, ahogy Luther írta:

„Mert az ne tagadjuk, hogy bár az evangélium egyes-egyedül a Szentlélek által terjedt és terjed naponta, ámde mégis csak a nyelvek közvetítésével terjedt és az által nevedett és az által kell megtartatnia is. Hiszen amint Isten elrendelte, hogy az apostolok által mind az egész világon elterjedjen az evangélium, e végre megadta a nyelveket is. És a rómaiak kormánya útján már előbb is nagy mértékben terjesztette el a görög és latin nyelvet, hogy az ő evangéliuma hamarosan szerte távol gyümölcsöt teremjen. Hasonlóképpen cselekedett most is. Senki sem tudta, miért lendítette fel Isten a nyelveket, mígnem immár ki-ki látja, hogy ez az evangéliumnak az érdekében történt, amelyet ő aztán ki akart jelenteni és általa az Antikrisztus uralmát felfedni és lerombolni. A törököknek is azért adta oda Görögországot, hogy a görögök elűzve és szétszórva, a görög nyelvet elterjesszék és hogy így más nyelvek tanulása is megkezdődjék.”⁹

Minket ez arra indítson, hogy fordítsunk igen nagy gondot arra, hogy hitünkről ne csak odaadással, elkötelezetten és lelkesen, azaz hittal tudjunk számot adni, hanem értelmesen is, végiggondolva, összefüggésekre tekintettel, minden szóra ügyelve, amit csak lehet tisztázva. A nyelveken szólást pártoló korinthusi gyülekezetnek írta Pál apostol, hogy „a gyülekezetben inkább akarok öt szót mondani értelemmel, hogy másokat is tanítsak, mintsem tízezer szót nyelveken” (1Kor 14,19). Péter pedig arra buzdította a gyülekezetek tagjait, hogy „legyetek készen mindenkor számot adni (görögül: apologia, latinul: ratio) mindenkinek, aki számon kéri tőletek a bennetek élő reménységet” (1Pt 3,15). Félő, hogy ma túlságosan sok az „én úgy hiszem”, „én úgy gondolom” a hitünkről, mint a bibliailag és teológiaiilag megalapozott bizonyágtétel.

Szembeállította egymással Luther a tapasztalat és az iskolai tanítás révén szerzett tudást. Iskola nélkül csak saját tapasztalataink okosíthatnak meg. De ahhoz, hogy mindenki csak a maga tapasztalatából tanuljon, rövid az emberi élet. „Mielőtt ez megtörténik, akár százszor is meghalhatunk és egész életünk folyamán mindent felületesen végezhetnénk,

9 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 168-169.

mert a saját tapasztalathoz sok idő kell.”¹⁰ Aki nem mások tapasztalatából, csak a saját kárában tanul, az fizeti a legmagasabb tandíjat.

Az iskolai tananyag és amire az iskola képesítsen

Nürnbergben még ma is működik az a gimnázium, amelynek 1526-os megalapításakor az akkor 29 éves Melanchthon mondta a megnyitó beszédet. A humanizmus szellemében – amint utaltam rá – a nyelvek tanulását és az antik irodalom megismerését tartotta legfontosabbnak.

Luther maga – Melanchthon mellett, aki 10 éves korában fejből el tudott mondani németül, latinul és görögül vagy kétszáz verset – kicsit fájdalommal tekintett vissza az ő tanulmányaira, amelyek még a régi felfogás szerint folytak:

„Igen, mennyire fáj az nekem most – írja 1524-ben, 41 évesen –, hogy én nem olvastam több költőt és történezt és hogy engem ezekre senki sem tanított meg, hanem ehelyett olvasnom kellett az ördög rondaságait, a filozófusokat és szofistákat, nagy költséggel, munkával és kárral, úgyhogy elég dolgom akad, amíg ezeket kisépre.”¹¹

Azonban reformátoraink azzal is tisztában voltak, hogy nem lesz mindenki pap, jogász, államférfi és tudós. Nem gondolta Luther sem, hogy mindenkit a legmagasabb szintre kellene eljuttatni. De a két véglet között, a tudósok pályája és azok között, akik a felnőttektől csak kártyázást, éneklést és táncolást, mai szóval a szórakozást tanulják meg, van egy középút is.

„Az én nézetem az, hogy a fiúk naponként egy vagy két órát töltsenek az ily [értsd: az elméleti tudást nyújtó] iskolákban és a többi idejük alatt foglalkozzanak, otthon tanuljanak valami mesterséget és készüljenek választott pályájukra, hogy mindkét irányban kiképződjenek; mert hiszen fiatal a nép és van rá érkezése. Hiszen tízszer annyi időt fordít lövöldözésre, labdázásra, futásra és birkózásra!”

„Szintúgy a leánykáknak is van annyi idejük, hogy naponként egy órát az iskolában tölthessenek és amellet munkájukat otthon is rendesen végezhetik. Hiszen jóval több időt alusznak el, táncolnak el játszanak el. Csak az a baj, hogy se kedvünk, se komoly szándékunk nincs arra, hogy az ifjúságot neveljük, sem arra, hogy derék emberekkel segítsük és igazítsuk útba a világot. Az ördög sokkal inkább kedveli az otromba tuskókat és a hitvány embereket, csakhogy ne menjen jól az embereknek dolga itt a földön.”¹²

A legmodernebb pedagógiai irányzatokkal van összhangban, amikor Luther megállapítja, hogy

10 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 178.

11 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 179.

12 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 180.

„az ifjúságnak szükséges, hogy mozogjon és ugráljon, vagy akármily módon eltöltse az időt a maga kedve szerint és azt abban nem szabad megakadályozni és nem is volna célszerű, hogyha mindezt megakadályoznánk: miért ne állíthatnánk hát számára ilyen iskolákat és miért ne vezetnénk be ily művészetekbe, mikor mostanáig Isten kegyelméből minden úgy igazodik, hogy a gyermekek kedvvel és játszva tanulhatnak akár nyelveket, akár más művészeteket vagy históriákat.”¹³

Addig „vesszőzés, reszketés, szorongás, kínlódás” jellemezte az iskolát.

Hozzá tartozott a tanuláshoz a nyelveken kívül még a muzsika és a matematika is.

Az iskola megszervezése

A reformáció korában a tankötelezettség ismeretlen fogalom volt. Mindkét reformátor igen fontosnak tartotta a tanulást és az oktatást. Luther nemcsak a fiúk, hanem a lányok iskoláztatását is ösztönözte.

És nemcsak tanítókat, hanem tanítónőket¹⁴ is, nemcsak tudós mestereket, hanem mesternőket¹⁵ is említ, vagy azt, hogy a gyülekezet által tartassék évi fizetéssel és némi ellátással „egy becsületes éltesebb feddhetetlen asszonyszemély, aki a tizenkét éven aluli lánykákat igazi keresztyéni erkölcsökben, becsületben és erényességben oktassa ... és németül írni és olvasni tanítsa néhány meghatározott órában fényes nappal és valamely tisztességes, nem gyanús helyen.”¹⁶

Lehet, hogy ma azt is hangsúlyoznánk, mennyire fontos, hogy az ifjúsággal férfiak is foglalkozzanak.

Iskolafenntartás

Amikor a reformáció nyomán elnéptelenedtek a kolostorok, akkor a fejedelmek és nemcsak protestáns, hanem katolikus fejedelmek is, tették rá kezüket azok birtokaira és javaira. Luther számos alkalommal intette őket, hogy ez a gazdagság azért van, hogy többek között iskolák és egyetemek fenntartására, az ifjúság oktatására fordítsák.

Melanchthon a nürbergi gimnázium alapításakor mondott beszédében szinte nem győzi dicsérni a városi tanácsot, hogy gondja van új iskola alapítására. Mindketten ismételten szóba hozták a tanítók és tanítónők megfelelő fizetését, ellátását. Arról is szóltak, hogy a szegénysorsú tanulókat támogatni kell. A szülők pedig akkor teszik a legjobbat, akkor nyújtják a legtöbbet gyermeküknek, ha taníttatásukról gondoskodnak, mert a tudás olyan

13 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 178-179.

14 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 180.

15 Keresztyén iskolák állítása s fenntartása ügyében(1524), LMM 4: 178.

16 Egy gyülekezeti közpénztár rendje (1523), LMM 4: 107.

kincs, amit nem lehet elvenni.

Amikor a gyülekezet vagyonának és pénzének kezeléséről és felhasználásáról ír Luther, akkor nemcsak az épületek kellő rendben tartását, a lelkész, kántor és egyházi fizetését, a gyülekezet szegényeinek és árváinak, a betegeknek és szegény elaggottaknak a segélyezését említi. Szól – a most folyó menekültáradat hírei közepette milyen különös – az idegen jövevények hűséges támogatásáról adományokkal és kölcsönökkel, „hogy az idegenek se maradjanak vigasztalan elhagyatottságban, hanem szégyentől és nyilvános gonoszságoktól megóvassanak.”¹⁷ De a pénzügyek kapcsán szól az iskolamestertől elvárt tulajdonságokról, hogy „egy feddhetetlen, tanult férfi állíttassék az ifjúság erkölcsös nevelésének és tanításának fontos hivatalába.” Tisztességes évi fizetést és némi ellátást is kapjon negyedévi részletekben. Idegen tanulókat is meg lehet tűrni és tőlük elfogadhat méltányos díjat fáradozásáért. Az iskoláztatásra alkalmas árvákat a gyülekezet pénztárából támogassák.

Eszünkbe juthat itt számos gyülekezetünknek, nem egy telepesekként érkezett gyülekezet eltökéltsége, amellyel templomot és iskolát épített, lelkésztől és tanítótól gondoskodott. S ha szűkösek voltak a lehetőségek, akkor nem egy esetben először iskolát építettek, mert ott istentiszteletet is lehet tartani, és először tanítót alkalmaztak, mert Isten igéjének hirdetésében is járatos volt.

A reformáció iskolája ma

A reformáció nemcsak kritizált és vitatkozott, hanem építkezett is. Nemcsak templomokra, hanem iskolákra és tanítókra is gondja volt. Nem akarta fékezni vagy korlátozni a tudományt, hanem azokat megismertetni az emberekkel, hogy földi hivatásukban helyt tudjanak állni. Ez kötelez ma is. Se a hit felől ne becsüljük le a világi tudást, se a világi tudás felől ne nézzük le a hitet.

A jó iskola összekapcsolja a hitet és a tudást. Az ismeretek sokoldalú átadására törekszik. Vagyis nem szűklátókörűen csak valamely szakma számára akar kiképezni, hanem a dolgokat és összefüggéseket megértő, a multat ismerő, az értéket kiválasztani és megbecsülni tudó embert nevel. Kulcsszereplője ennek a tanító, a tanár, a pedagógus, aki felkészültségével és életpéldájával is tanít és nevel. Az iskola segít az értékek megválogatásában. Kedvet csinál az élethosszig tartó tanuláshoz.

17 Egy gyülekezeti közpénztár rendje (1523), LMM 4: 109.

Mi most nem abban a helyzetben vagyunk, mint az erdélyi magyarság Trianon után került. De a mi mai helyzetünkben is, amikor egy új, eddig nem ismert világ forrong és alakul körülöttünk, nekünk is meg kellene szívlelnünk Reményik Sándor intését: „Ne hagyjátok a templomot, A templomot s az iskolát!”

Irodalom

Luther Márton: Az egyház babyloni fogságáról szóló könyvecske, amely kiváltképpen a szentségek mivoltáról, számáról és hasznáról értekezik. [1520] Ford. Masznyik Endre. In: LMM 2: 111-237.

Luther Márton: Egy gyülekezeti közpénztár rendje. 1523. Ford. Márton Jenő. In: LMM 4: 83-113.

Luther, Martin: Eine Predigt Martin Luthers, dass man Kinder zur Schule halten solle. 1530. Hrg. D. Lange. In: Martin Luther Ausgewählte Schriften. Hrg. Karin Bornkamm, Gerhard Ebeling. Fünfter Band: Kirche, Gottesdienst, Schule. Insel Verlag: Frankfurt am Main, 1983. 90-139.

Melanchthon, Philipp: Az ifjúság tanulmányainak megjavításáról. A Wittenbergi Akadémia ifjúsága előtt megtartott beszéd az ifjúság tanulmányainak megjavításáról, 1518. Augusztus 29-én. In: Retorikák a reformáció korából. Szerk. Imre Mihály. Kossuth Egyetemi Kiadó: Debrecen, 2000. (Csokonai Könyvtár. Források. Régi kortársaink 5. Sorozatszerk. Debreczeni Attila, Imre Mihály, S. Varga Pál) 19-31.

Melanchthon, Philipp: Az ékesszólás dicsérete (Encomium eloquentiae) 1523. Ford. Tóth Orsolya, Kálny Beatrix. In: Retorikák a reformáció korából. Szerk. Imre Mihály. Kossuth Egyetemi Kiadó: Debrecen, 2000. (Csokonai Könyvtár. Források. Régi kortársaink 5. Sorozatszerk. Debreczeni Attila, Imre Mihály, S. Varga Pál) 32-48.

Melanchthon, Philipp: A retorika alapelemeinek két könyve újonnan átdolgozva Philipp Melanchthon által hozzátéve Picus és Hermolaus Barbarus válaszlevele Philipp Melanchthon szerkesztésével, mindezekhez bőséges tárgy- és szómutató járul. Lipcsében, Valentinus Papa nyomdájában 1549. Ford. János István. In: Retorikák a reformáció korából. Szerk. Imre Mihály. Kossuth Egyetemi Kiadó: Debrecen, 2000. (Csokonai Könyvtár. Források. Régi kortársaink 5. Sorozatszerk. Debreczeni Attila, Imre Mihály, S. Varga Pál) 49-86.